

Romano džaniben

časopis romistických studií | 16. ročník | 2/2010

Mucika¹

Ando Péro uze hanig, feder phendlo hanigjaha vizavo, džalahi ánde dromóro. Odole dromóreske, uppo so dúj epaša kheróre terdonahi. Odoj bešenahi o legbutera Roma, so ando Péro sléhi, jék thaneste. Valaso asó buter ni na sáhi ando Péro. Buka mórune kheróre sléhi. Ko ando jék kheróro bešelahi, ko ando dúj. Kas dúj kheróre sléhi, odá má čepóro feder dživelahi, sar ko ando jék sáhi. Buter than len sáhi, feder resenahi. Legánglal, te ola hanigjake dumoha terdosahi, uppo čačo – jobno epaš, o phuro Izó bešelahi. Leskeri romni, Mariš néna taj leskere dúj čháve. O phureder, kas Gažiske akharenahi, romňa liňa. Ole Aladáriskera čhaja, ola Hilda liňa. O dújto, kas Janiske akharen, čhá hi lo. Lengero dad, lavutári sáhi.

Vizavo lenca, uppo pe stungo – balno epaš, o Tompa bešelahi pra romňaha, ola Ilušaha taj štár čhavórenca. O Tompa, odá cimbalmoši sáhi. Adana hi o dúj kheróre, so leganglune hi, hanigjake vizavo – jakhenca vorta. Džasa upre, ole čače – jobne epašeha. Uzo Izóngere o Reži bešelahi, Mariš nénakero pral. Leskera romňa trín čhavóre sléhi.

Uze lende bešelahi leskeri dújti phen. Štefánike la akharen, pándž čhavóre hi la. O Čidali sáhi lakero rom. Uze lende bešelahi o Mucika pra romňaha, kas Viktorake akharenahi. Efta čhavóren adana bárdarde uppe. Ki lende bešelahi te lengera čhajakeri čhajóri, kas Štefíke akharen. Sar čhavóre, Kocake la akharasahi, sar le šundam lengerendar. Ki lende bešelahi lengeri čhaj, i Margita. Má romeste sáhi. O Čekani sáhi lakero rom, ole Bóžiskero čhá. Dúj čhavóre len sléhi. Te ketháne len genas, uzo Mucika bešenahi legbuter džéne.

Pal o Mucika bešelahi o Miháli taj i romni, kas Márikake akharenahi. Adalen jék čhavóro sáhi. Jóžiske le akharenahi. Feder le pindžarasa pal leskero ánav: Džolo taj Ďerek. Lenca dživelahi ole Mihálskero dad, o Dudáši. O phuro Dudáši sar lukesto, husári sáhi. O gra le ola meňatar teleder danderďa. Kana leske ánde sastíňa, uzar o lukesti le khére bičhade. Jevende andi rajba búťarelahi. Lavutári sáhi te adá. Bráčoši. Leskero čhá, o Miháli, uppe lavuta bašavelahi. O čhavóro, o Jóži, uppe tikni bégóva sikjolahi.

Uze lende bešelahi ola phura Karolakeri čhaj, i Aranka. Adala trín čhajórja sléhi. Lakero rom o Šinna hi. Pal lende má na bešelahi niko. Džas pále uzo Tompangere. Adana

1 Povídka Mucika prošla před publikací v *Romano džaniben* jazykovou korekturou. Oproti původnímu zápisu autora (zveřejněném v knize *Život romských dětí*) udělala redakce několik zásahů v souladu s morfologií romského jazyka. Superlativní přejatou předponu *leg* píšeme dohromady s adverbii a adjektivy (*legbutera* místo *leg butera*) stejně jako se slovem spojujeme předponu u neurčitých zájmen (*akárkas* místo *akár kas*), naopak záporku od sloves oddělujeme (*na bešelahi* místo *nabešelahi*). Ze zápisu byl odstraněn i vliv slovenského pravopisu, *y* bylo nahrazeno *i* a byla vyznačena palatalizace (např. *pořimibe* místo *potinibe*).

Mucika

V osade, kde bola studňa, sme sa postavili k tej studni chrbtom. Videli sme uličku medzi domčekmi. Bola dlhá asi päťdesiat metrov. Tam bývalo najviac Cigánov–Rómov v tých časoch. Nič takého v osade viacej nebolo. Bola to jediná ulička v osade. Skoro celá bola postavená z nepálenej tehly. Ľudia, čo tam žili, bývali v jednej-dvoch izbičkách. Kto mal dve izbičky a nebolo ich veľa, žilo sa im lepšie. Mali viac miesta pre seba. Ako prvý v uličke býval starý Izó, dvaja synovia a manželka Mariša. Starší syn sa volal Gaži a mladší Jani. Gaži bol ženatý. Vzal si za ženu Aladárovu dcéru Hildu. Mali spolu tri deti. Jani bol ešte slobodný. Neskôr sa tiež oženil. Starý Izó bol huslista.

Oproti nim, po ľavej strane, býval cimbalista Tompa a jeho žena Iľuša. Mali štyri deti. To sú prvé dva domy uličky. Pôjdeme hore uličkou, po pravej strane. Ako druhý býval Reži, starší brat Izóho ženy. Jeho manželkou bola Mídi, ktorá mala tri deti. Vedľa nich bývala Režiho mladšia sestra, Štefáni. Mala päť detí. Jej manželom bol Čidal. Kontrabasista. Pri nich býval Mucika, o ktorom bude reč. S manželkou Viktorou vychovali sedem detí. Okrem svojich detí vychovával aj svoju vnučku až do sedemnástich rokov. Tá potom odišla do Čiech k mame. Štefka sa volala. Bolo to krásne dievčisko.

S Mucikom býval aj jeho zať, Čekaň. Jeho ženou bola Margita, jedna z dcér Muciku. Mali spolu dve deti. Doma býval v tom čase slobodný syn, Gerkó a slobodná dcéra, Mariša. Ich susedom bol starý Mihál so ženou Márikou. Mali syna jedináčka. Mihál bol huslista. Jeho syn Jožko sa učil na violončelo. Žil s nimi aj Mihálov otec, starý Dudáš. Slúžil u husárov, pokiaľ sa mu kôň nezahryzol do chrbta. Aj to bol muzikant. Violista. Ako posledný v tomto rade býval Šinna. S manželkou Arankou a troma dcérami. Aranka bola dcérou starej Karoly.

Vrátíme sa dopredu. Vieme, ako prvý býval Tompa. Jeho svokra Čóka mu bola susedkou. Čóka sa volala Annuša. Bývala tam s ňou dcéra Rúži, vydatá, a syn Reži, slobodný. Dcéra sa odsťahovala do Karlových Varov. Keď sa oženil jej syn Reži, odišiel aj on bývať k manželke. Starká bola vdovou. Žila potom až do smrti s dcérou Iľušou.

Za nimi býval Mucikov brat, Bumberdó. Jeho pravé meno je Šándor. Keď budeš hľadať Cigána-Róma, najskôr ho nájdeš podľa prezývky. Medzi Tompom a Bumberdovým domom bola vynechaná medzera. Asi tak jeden meter. Ako deti sme tam veľakrát behali. Aj Bumberdó bol huslista. Ďalej bývala stará Karola, jej manžel Dani báči. Kontrabasista. S nimi bývala jej dcéra Hermuša, jej manžel Api a ich tri deti. Syn Józsi, dcéra Oli a najmladší syn Tibor. Keby niekto hľadal Jozefa Reindla, dlho by to trvalo. Keď však hľadajú Apiho, každý hneď vie, o kom je reč.

bešenahi ánglal, sar má sáhi írime. Pal o Tompangere bešelahi leskera romňakeri daj, i phuri Čóka, kaske Annuša hi lakero ánav. Uzo roma sigeder alakhesa akárkas, te leskero čúfko ánav phenesa. I Čóka pra dújta čhajaha, ola Rúžiha taj ole čháveha, ole Režiha dživelahi. I Rúži romeste sáhi. Phirada pet óthar te bešen ando Čehiko. Karlove Variste. I phúri phivli sáhi. Pale ári sáhi muklo maškar o khera than, na cilo méteri. Sar čhavóre odoj náškerasahi. Pal i Čóka taj pal o ári mukibe o Bumberdó bešelahi, ole Mucikaskero pral. Phuro chá. Pal o Bumberdó i phuri Karola bešelahi. Laha bešelahi lakero čaj, i Hermuša, pre romeha. Lakere romeskero ánav Api hi. Te valako rodelahi ole Reindli Jóži, but džéne site phagerenahi pumaro šero, ko hi odá. Te rodena ole Api, sako rekten džanela pal kastar hi álav. Dúj čhavóre taj jék čajóri hi len. Lenca dživelahi te lengero papu, ola phura Karolakero rom, o Dani bátó. Adá barboráši – bégéši sáhi. Pale bešenahi o Pocikongere. Adalengero ánav Kurina hi. Kurina Rudi taj i romni, kas Annušake akharenahi. Ofto čhavóren bárdarde uppe. Adá na ssáhi lavutári ni jék.

Dži pálal, pal o Rudi bešelahi o Pišta. Adale sako sar Koro Pišta pindžarelahi. Leskeri romni, i Jolána, šó čhavóren bárdarda uppe leha. Áthar úna ári lime o Mucika, pal kaste óla írime. Pháro sáhi pal o háburú te dživen. Na čak ole Romenge, te ole párnenge. Sako dživelahi sar džanelahi. Ko feder, ko na. Ko uzo cégo bútarelahi, dživelahi andar odá poťinibe so óthar anelahi. Važdá sáhi ole lavutáronge feder. Anenahi lóve te andar o bašajibe. Dúj poťinibja, dúj poťinibja hi. Buter hi sar o jék.

O Mucika, odá na džanda te sikjon buter sar jék d'íli. Kana sveco sáhi, o lavutárja džanahi te bašaven uzo bare prósti, kas sáhi sako jako. Bále, gurunňa, grasta, papiňa, kaňha taj o Dél džanel so áver. Ole Mucika site pumenca ledženahi, o prósti le akharenahi. Ój odola jék d'íjaha džanelahi ole gádženca i bari perhas te keren. Taj káj o Roma sléhi, odoj te perhas sáhi. Maškar amare roma sléhi te bare lavutárja. Odolenge téle sáhi írime uppo cilo berš so taj káj bašavena. Bijava bašavenahi, mulaččági bašavenahi, bálđi bašavenahi. Kana uzo raja sáhi valaso, akharenahi len te bašaven. Biste romani lavuta na ssáhi ništa kerdo. Kampíňa sakija.

Čoro Mucika, pra jék d'íjaha uppo bašajibe níma naštig pet phagerelahi. Uzo cégo bútarelahi. Uppe pet urđelahi avka sar o butera Roma, ko ando cégo bútarenahi. Na sléhi and- ondá dí monterki. Odá čak pale úna. Linajeskero dí uppe lenahi o Roma párno gad, kali holev taj kale prengere. Adá sáhi sake Rome. Te o lavutárja adá lenahi uppe. Te valakas tal i phú thovenahi, te avka adá lenahi uppe. O Roma ole Déllóre sa paťanahi. Na ssáhi niko, ko valaso erđevo mukjáhi ári pal pro muj uppo Déllóro. Phírdo sáhi te ando Talo pal o Déllóro. Adá pal i Požoma sáhi avka sar adádí hi. Marianka hi ole gaveskero ánav, kija phírdo hi. Pelinibja uzo Roma sáhi dosta. Bi o čhavóre. Linaje, kana tatipja sléhi, sáhi ko

Na samom konci ulice bývali dvaja bratia Kurinovci. Ako prvý bol, samozrejme, s prezývkou Pocik Rudy. Bol to tichučký človečik, ktorý s manželkou vychoval spolu osem detí. Jeho žena sa volala Annuša. Posledným obyvateľom tejto ulice bol Rudov brat Pišta. Ten s manželkou Jolanou vychoval šesť detí. Bol známy pod menom Koro Pišta. Každá prezývka má u Cigánov-Rómov svoj význam. Cigáni-Rómovia sa vždy hľadali podľa prezývok. Bolo ich veľa a prezývka len jedna.

Mucika, o ktorom bude reč, bol vybraný z tejto ulice.

Ťažko sa žilo po vojne. Nielen Cigánom-Rómom, ale aj ostatným. Každý žil, ako vedel. Kto lepšie, kto horšie. Podľa toho sa žilo, koľko bolo zarobených peňazí. Muzikanti, tí sa mali lepšie. Mali plat z muziky. Dva platy sú dva platy. Mucika sa nevedel viac ako jednu pesničku naučiť. Keď bol sviatok, muzikanti chodili hrať. Muciho museli brávať so sebou. Gazdovia si to tak priali. On ich vedel zabaviť s tou jednou pesničkou. Poznali ho ako človeka, čo vie stvárať žarty. Keď gazda povedal, zahrajte mi tú a tú pesničku, hrali mu.

Keď povedal: „Ďalšiu!“, ozval sa Mucika: „Gazda, ja ti zahrám lepšiu pesničku,“ a spustil tú jediná, čo vedel.

Keď dohrali, gazda chcel, aby mu zahrali inú. Povedal, ktorú.

Zasa sa ozval Mucika: „Gazdíčko môj, ja ti zahrám lepšiu pesničku.“

„Dobre Mucika,“ povedal mu gazda, „tak hraj.“

A Mucika zasa spustil tú jediná, čo vedel hrať. Bol smiech. Gazda a jeho hostia sa smiali. Niektorý z hostí si chcel zaspievať. Pustil sa do spevu. Dal najavo, akú pesničku mu majú hrať. Nie. Zasa ju nemohli hrať.

Mucika sa ozval: „To nie je dobrá pesnička,“ povedal tomu, kto si už spieval, „toto je dobrá pesnička,“ riekol a začal hrať tú samú, čo predtým. Lebo inú nevedel.

Do nekonečna to tak ísť nemohlo. Mucika vedel, kedy je toho dosť. Potom už prestal. Medzi Cigánmi-Rómami boli aj muzikanti, čo boli hodní svojho mena – cigánsky muzikant. Tí hrali veľa vecí. Samozrejme, nie všetko. Všetko nevie nikto. Na celý rok dopredu mali v kalendári napísané, kde a kedy majú hrať. Keď sa páni zabávali, bez cigánskej muziky to nebolo ono. Cigáni hrali aj tam. A všade tam, kde chceli mať muziku a dobrú náladu. Chudák Mucika. Na muziku s tou svojou jednou pesničkou nemohol ani len pomyslieť. Pracoval v stavebnom podniku. Takisto ako ostatní robotníci, Cigáni-Rómovia, aj on sa tak obliekal. Čierne poltopánky, čierne nohavice a biela košeľa. V lete to bolo oblečenie pre Cigánov-Rómov. Montérky nepoznali ešte dosť dlho. Tak sa obliekali aj muzikanti. Keď bol pohreb, zasa to oblečenie. Bol to oblek na všetko. Cigáni-Rómovia, všetci verili v Boha. Nebol nikto, kto by niečo len tak povedal na Boha. Za teplých letných večerov si Cigáni-Rómovia posadali vonku pred cintorínom. Len tak na zem. Boli aj takí, čo si so sebou zobrali stoličky. Z cintorína bolo

odári sovenahi. Baro tatipe, tikne bloki. Diho na ssáhi ando kher. Te lačno dí sáhi, feder sáhi odári te soven.

Ando tikno kheróro o trožoki uppo priččo sáhi dive thode, uppe jékávreste uppe. Avka sáhi odoj valasavo than. Anglo búčú temime sléhi o trožoki neve phuseha. O d'iv téle sáhi čhindo, o nevo plus pativake sáhi. Ángle sáhi sako jako kerdo. Šaj sáhi te užaren khére odoln, ko uzo Čehi bešenahi. Čoripe sáhi, de o búčú, odá búčú sáhi. Sako delahi odá so le sáhi. Taj uppo búčú sakana sako jako sáhi. Jekvar tal o berš alat'honahi o prala, pheňa taj o cile nami – rokoňňa. Odá taj búčúkor sáhi. Ko andi fabrika phirelahi andi rajba te búřaren, uřtidelah i gullo kana vígzinelahi i rajba. Te anenahi pumenge taj anglo búčú má sako távelahi i thárdi. Vař o pijibe ló na ssáhi ári dime. Anadi čak lovina – řero sáhi, odá taj na ssáhi kuč, deřavo sáhi. Jék korona taj biř filléri sáhi epař literi. Akkor o thud ando kánni sáhi phirado. Ári úňa thodi i kánná taj lovina – řero ánde sáhi anado. Te ári sáhi pílo, o čhavóre nářenahi taj papale anenahi. Šaj sáhi khére akárkiři pijibe, andi kočma site sáhi te džan. Búčú hi. Kana adaleske vígo sáhi, pále džanahi o Čehi. Cilo berř vakerdo sáhi, savo láčno lenge sáhi khére uzo Servi. Sléhi le khére uppe búčú. Odoná, ko andar o Čehiko avenahi, pherde sléhi lóvenca. Láčne odoj rodenahi. O kherutne dživenahi sar dživenahi. Pale avelahi o dí, kana phagere-nahi o bobo. Téle le kampolahi te te fostinen. Ole Mucika akharenahi o gádže paramissa te vakeren.

Asó vakeribe le sáhi, odá kerelah i ole nípo ha so kamelah i. Te írinen, ni te genen na džanelahi. O Déllóro le díňa asó vakeribe, sako odá džanelahi, andar o keňvo genel o paramissa. Te así vója le sáhi, ári daravelahi ole nípo avka, te mutren daranahi korkóre ári te džan. Ári peske alakhelah i saki paramisi. Kana o póra sléhi fostime, te akkor le akharenahi o gádže paramissa te vakeren. Avka len ári daravelahi, sa daranahi khére te džan. Kana vígo sáhi sako jakoske, pořinenahi ole Mucika. Hábeha le pořinenahi. Denahi le mas, balevas, čiken, járo, krumpli, říral, murdáribe taj but sako jako ledželahi khére. Linaje, tal o tate kéréřřa o Roma pumenge ári bešenahi uzo bářři. Andar o prahumethan – temetó, řaj sáhi te hajon ole lulu-d'ingero – virágongero bízo. Vakerkerenahi pumenge pal o háburú. Anglo jék-dúj berřa leske sáhi vígo. Sakaske ando řero még sakana dživelahi o háburú – o baro máribe. But pálal o phúre vakerenahi.

Sléhi len te federa divesa. Tal odoná o Mucika paramissa vakerkerelah i. Ko andi fabrika búřarelahi, pijibe len sakana sáhi. Andar o gullo pumenge thárenahi. Káj o jék, káj o áver anelah i ári te pijen. Te pijen tal odoná divesa, pal o háburú, sako kamelah i. Sako kamelah i te bobiskeren, save erďevipja dživđa préku. And- ondoná divesa, i thárdi sáhi o legfeder drabo – orvořřágo. Sako pijelah i, ko úze reselah i. Sa jék sáhi, siklo manuř pijelah i, san – vad gaviko manuř. Na avelahi lenge andi gódi, adádí man ole pijibnastar feder hajová, taj te uppe uřřá andar

cítiť príjemnú vôňu kvetín. Nevedeli, o čom sa budú v ten večer medzi sebou rozprávať. Vojna sa skončila pred niekoľkými rokmi. Mali ju v živej pamäti. Keď boli spolu len chlapi, väčšinou sa rozprávali o vojne. Kde, kto, kedy, s kým a ako. Bola to nevyčerpatelná téma.

Ale boli aj veselšie dni. Vtedy sa pred cintorínom zišli aj ženy s deťmi. Celá osada. Keď sa všetci utíšili, Mucika začal svoje rozprávanie: „To bolo tak, ako vám Cigáni moji, teraz porozprávam.“

A Mucika, ten vedel rozprávať. Vedel so svojím hlasom to rozprávanie dobre podať. Kedy má hlas zvýšiť, kedy znížiť, a vedel aj to, kedy má prestať rozprávať. Vedel ľudí vystrašiť, aj sa s nimi zasmiať. Keď ich strašil, verte alebo neverte, Cigáni-Rómovia sa báli.

„Bola veľká zima,“ riekol Mucika a zapálil si cigaretu, „tento rok len tak vyčíňala. Doma sme všetci mrzli. V komore ani kúska dreva alebo uhlia nebolo. Dobré, že zima nehryzie. Hovorím vám, zima vyčíňala, ako besný pes. Všetci o tom viete aj vy. Deti mi ležali na slamníku. Pozakrývali sme ich, s čím sme vedeli. Aj tak im bola zima.“

„Čo len s nimi mám robiť?“ povedal Mucika.

Prestal rozprávať. Nechal ľudí, aby aj oni cítili tú zimu, o ktorej rozpráva.

„Hovorím bratovi,“ povedal Mucika, „Šándor, musíme ísť von. Drevo treba priniesť. Deťom je zima. A nielen deťom. Aj dospelým je zima. Okrem toho, sú aj hladné. A mám ich nechať hladovať? Keď mi už hladujú, nech hladujú aspoň v teple.“

Ktorýsi z chlapcov naliel Mucikovi štamperlík. Mucika sa pozrel, kto mu ho naliel. Pustil ho dole hrdlom.

„Óóó,“ bolo počuť Muciku, „ja jej škoricu. Tá píše.“

Utreľ si ústa a rozprával ďalej.

„Myslel som si, nech hladujú v teple. Šándor sa na mňa len pozeral. Podľa všetkého rozmýšľal.“

„Ty, Muci,“ riekol mi, „nemusíme ísť do lesa pre drevo. V cintoríne je krížov dosť. Do lesa môžeme ísť cez deň. Keď je svetlo. Zoberieš aj ty akési kríže, aj ja a na dnes to bude stačiť. Zakúriš, než sa Viktora vráti od gazdinej. Nech sa deti aspoň v teple najedia.“

Mucika sa poobzeral okolo seba. Bol zvedavý, či niekto nepije. Môže aj jemu naliať. Nepil nikto. Každý hľadel na neho a čakal, čo povie ďalej.

Keď Mucika videl, že mu nikto nenaleje, ozval sa: „Také mám suché hrdlo. Zle sa mi rozpráva. Keby bolo niečo, preliel by som si ho. Hneď by sa mi lepšie rozprávalo.“

Keď Cigáni-Rómovia počuli, čo Muci povedal, usmiali sa pod nosom. Vedeli, Muciku svrbí hrdlo. Pil by. Naliali mu. Vypil to, pokračoval v rozprávaní. Na pijatiku nikdy nezabúdali. Mucimu nalievali častejšie piť. Vedeli, že keď bude mať, ako sa hovorí, pod čapicou, vtedy sa mu dobre rozpráva. Tie čertoviny, o ktorých hovoril, možno, že ani pravdou neboli. Ale,

o sojibe, goreder mange šaj óvel, sar anglodá mange sáhi. O nípi asé hi le te adadí. Uppe odona gindinav – gondolinav, ko but pijen, matingerdon. De adá sakaskeri korkóreskeri bríga hi. Kana má ole Mucika sáhi ando šéro, ole múlencia taj ole čohánenca daravkerelahi ole Romen.

Paťa na paťa, o Roma daranahi. O Mucika sar lačo sinísi sáhi. Džanelahi kana te vičhinel, kana zorále te vakeren taj džanelahi te odá, kana te áchol ole vakeribnaha. Džanelahi sakojako, sar te le adá valako sikjardáhi. Kana má o Mucika ole čhavóren bičhavelahi te soven, sako džanelahi, erd'eve, daradikane paramissa na vakerde. Sáhi te avka, ketháne bešelahi ole čhavórenca, lenge vakerelahi o paramissa. Kana ketháne sáhi odári bešto, odoj sléhi o daja, dada taj te o čhavóre, vakerelahi o Mucika te pal peste asé búťta so leha úne. O nípo sar ácholahi ole vakerkeribnaha, akkor pet lelahi te vakeren ój. Avka sar akánig. Odoj Roma sléhi, ko daranahi leha. Na line uppe so sar vakerel. Daranahi taj šunenahi le. Sa jek lenge sáhi, čak te vakerel.

„Kana uzo murmunto – šíra restóm, sar džáhi ánglal, má me halínom mro stungo – balogno pro téle mange géja Romóralen, andi hév.“ Adaj áčhíña ole vakeribnaha. Butendar šundíña, sar daráne.

„Jaj, mro Déllóro,“ phende valasave taj so dúj vastenca ki pumaro jílo astarde.

„O múlo astardá mro pro,“ phenel o Mucika taj čórjal dikhel ole nípo.

Kana dikja, o nípo daráña, tal pro nak sar béngóro pet asáña.

„So má akánig čak tuha óla Muci, jaj, jaj, Déllóreja,“ phenel i phuri Hošo.

Na čak ój daráña, te o butera daráne. Ój sáhi korkóre, ko džandá te vakeren andi dár. Ole buterenge ketháne sáhi cidime o kello. Te kamléhi, ni avka na džandéhi te vakeren. Perse, sléhi odoj te asé, ko asáne pumen. Ko daral, odá na dikhel taj na šunel ništa. Odá hi leske andi gódi, sostar daráña. But džéne daráne taj čak užarenahi, so vakerela o Mucika dureder. Sar bešenahi uppe phú, ánglal pumen hajlinenahi taj avka užarenahi so phenela. Kana pal o múlo sáhi o álav, ón taj uzo prahomethan – temetó bešen taj šunen ole Muci, šaj džanes so lenca šaj sáhi ándraltú.

„O múlo astardá mro pro.“

„Pralóralen!“ vičhinda pet o Mucika taj terdol upre.

Pre vasta angle peste ári thoda taj papale pet vičhinda: „So te kerav?“ adá daradikáne phenda, „o múlo man ki peste cidelahi. Mo pro čak avka džalahi andi hév... vígo mange sáhi, Romóralen. Mro cilo dživibe angle mande préku nášťa. Sakojako angle mande dikjom uzar odá dí, kana tikno čhavóro somahi dži ki mro phuripe.“

Sako šunelahi, jék álav na phenda niko. O Mucika vakerdá dureder. Irónija – ári asajibe sáhi ande leskero vakeribe. Lošanelahi, kana dikhelahi sar daran o nípi. Pal odá džanelahi, láche vakerel.

všetko mu dobre vychádzalo. Od Boha dostal veľké umenie rozprávať. „Bratia moji,“ pokračoval Mucika v rozprávaní, „tak sme to všetko urobili, ako povedal môj brat Šándor. Obliekli sme sa a išli do cintorína. Čo čert nechcel, všetky kríže boli primrznuté k zemi. Museli sme ich odlamovať. Vonku nebolo nič počuť, len pískanie vetra. Aj ten sa spriahol s čertom. Jeho spev bolo počuť vysokým, tenkým tónom. A viete, bratia moji, keď vietor píska vysokým, tenkým tónom, niečo sa vždy udeje. Zima v taký deň hryzie ako pes. Ten piskot robili bosorky, čo sa prehnali od jedného komína k druhému na svojich tátošoch – metlách.“

Mucika sa chytil za hrdlo.

„Ťažko sa mi hovorí, bratia moji, keď si spomeniem na ten večer, ako sme s bratom Šándorom museli vylamovať tie kríže. Ten chladný, studený večer aj teraz cítim, ako mi hryzie kosti.“

„Napi sa, Muci,“ povedal Kirgo a podával mu štamperlík, „bude ti lepšie.“

Mucika sa nikdy nezabudol pozrieť, kto mu podáva pijatiku. Zobral ju a pustil dole gágorom. Stalo sa mu aj to, že mu niektorý podal ocot. Nedal to na sebe vtedy poznať. Vypil to, pokašľal si a pokračoval v rozprávaní. Keď sa to Cigáni-Rómovia dozvedeli na druhý deň, smiech nemal konca, kraja.

„Ááá, jeho škoricu,“ riekol Mucika, „ako keby ten chlad povoloval. Hneď je mi lepšie. Ako som vám povedal, v noci bolo ďaleko počuť, ako vylamujeme kríže. Báľ sa aj môj brat, aj ja.“

Mucika sa tu preriekol. Ľudia boli v takom stave, že si to nik nevšimol. Všetci hltali každé jedno jeho slovo. Povedal, že kríže vylamovali v noci. Ďaleko to bolo od noci. V zime je tma už po štvrtej hodine. Na to nikto nemyslel. Len nech rozpráva ďalej. A Mucika rozprával ďalej.

„Keď som sa dostal k hrobu pre posledný kríž, Cigáni moji.“

Mucika stíšil svoj hlas. Ako keby sa báľ, tak rozprával.

„Cítil som, ako ma mŕtvoľa chytila za ľavú nohu.“

Tu prestal na chvíľu rozprávať. Bolo počuť, ako si ľudia vzdychli.

„A len ma ťahá dole, k sebe.“

„Jaj, Bože môj!“ vyletelo im z úst.

Obe ruky si dali na srdce. Zľakli sa. Triasli sa od strachu. Mucika sa po nich poobzeral. V žiari ohňa videl oči ľudí. Uvidel ten strach, čo sa udial pri jeho rozprávaní. Jemne sa zasmial. Ako malý čertík.

„Čo len s tebou, Muci, teraz bude? Jaj, jaj, Bože môj,“ povedala stará Hošo.

Bola to jedna z tých, čo sa natoľko zľakla, že ani nevedela, ako tú vetu vypustila z úst. Bola asi sama, čo v tej chvíli nemala stiahnuté hrdlo od strachu. Jej myseľ natoľko pracovala, ani nevedela o tom, že nahlas niečo povedala. Všetci sa stiahli od strachu. Matky privinuli deti k hrudi tak silno, že niektoré zvyškli. Cigáni-Rómovia, čo tam boli, sa ešte viac zľakli. O chvíľu, sa kradmo sused pozrel na suseda.

„Romalen, te me daráňom...“ phenel o Mucika taj terďíňa ando vakeribe.

„Te hav tumaro jílo,“ phenel dureder, „adá avka sáhi, sar le tumenge akánig vakerá. Baro jevend sáhi. O baro šil, o jevend taj o jiv kerelahi pumari búti. Khére sakas šil sáhi. Jag? Odí na ssáhi andar sostar te dživďaren. Níma kotor kašt taj ni angar amen khére na ssáhi. Amari kamara...? Šúci sáhi. O šil, odá láche káj ole manuše na danderelahi sar džukel, asó zorálo sáhi. O čhavóre uppo phusalo trožoko pašsonahi. Ánde len učarasahi sakojakoha, soha džanasahi. Te avka len šil sáhi,“ phalla o Mucika taj thárďa thuváli.

„So te kerav lenca?“ phenel o Mucika.

Áčhíňa ole vakeribnaha. Džanda, site mukel ole nípo te užaren. Nek nášel préku odá baro šil pal soste vakerel te len.

„Phenav me praleske,“ vakerel dureder o Mucika, „More, Šándor, džas ári, čhinas ári valasavo kašt! Site kerav ole čhavórengje valasavi jag, káj te taťon. Te han len te avka náne so te dav taj te šil len te óvel? Te te bokhajon taj te ando šil mange te óven?“

Valasavo ole Mucikaske čhiťta te pijen taj angle leste ikerďa o pijibe. O Mucika dikja, ko leske čhiťta o pijibe. Astardá le, uppe le trádinda.

„Óóó,“ šundíňa ole Mucikastar, lakera máťha lake. Adí láche írinel.“

Khostá pro muj taj vakerďa dureder: „Gindindom – gondolindom ande mande, nek taťon o čhavóre. Feder óla lenge te bokhajon ando tatipe sar ando šil.

Mro pral, odá čak dikhelahi uppe mande. Leskeri gódi ko džanel káj sáhi.“

„More, Muci,“ phenel mro pral o Šándori, „na čhinasá ári nisavo kašt. Anas ánde dúj trín keresti te tu, te me. Ánde šaj dživďares. Avela khére tri romni uzar o gadža, má čak anela valaso te han ole čhavórengje. Ando tatipe feder sovena.“

O Mucika papale áčhíňa te vakeren. Préku dikja ole nípo, na -e pijen valasave, pal leske te na bobiskeren, te čhiven te leske. Tal adá dí, kana o Mucika na vakerelahi, sako áčholahi. Niko ništa na phenelahi.

Kana dikja, niko na pijel taj ni le niko na del ništa te pijen, phalla: „Na džanav so hi adá adadí manca. Šúko hi mro kello. Te tumen asé trušále san sar me? Náne valasaveste valaso te pijen? Naštig vakerav mre kellostar. Lácho le ólahi valasoha téle te čhiven.“

Kana o Roma adá šunenahi, má džanenahi, handžol leskero kello uppo pijibe. Sako tal pro nak pet asalahi. Čhorenahi leske šampedli. Pal odá sakana lačo kotor dí vakerelahi dureder. Na bobiskerenahi pal lestar ole pijibneha. O Muci? Odá taj sig trušajolahi. Kana asó lo sáhi, akkor vakerelahi o bare béngipja. Šaj, o cilo na ssáhi čačipe so vakerďa, de sakojako leske láche ári avelahi taj sakojako bešelahi leske so phenelahi. Ole Déllórestar báro taj lačo vakeribe uštídinda.

„Dúfam,“ ozval sa ich vnútorný hlas, „že ma nevidel, ako sa bojím.“

Keby aj videl, nik by z nich nepovedal ani slova v tej chvíli. Ten strach by im to nedovolil. Ich srdcia bili, ako veľký zvon. A všetci čakali, čo bolo ďalej. Oči uprene pozerali na Muciho, aj napriek strachu, čo sa v nich odohrával. Lebo Cigán-Róm, je celý svoj život zvedavý. Vždy a na všetko. Ako sedeli na zemi, vrchnú časť tela predklonili k Mucimu. Ako keby chceli byť bližšie pri ňom. Vedľa cintorína sedia. Reč je o mŕtvych a bosorkách. Predstav si, čo mohol prežívať Cigán-Róm v takej chvíli. A všetci tí starí, poverčiví ľudia, mladých nevynechávajúc, všetci verili v bosorky, v duchov. Celé vnútro sa im triaslo od strachu. Zvedavosť bola predsa silnejšia od všetkých duchov, bosoriek a všetkých škriatkov. Natolko chceli počúvať Muciku a jeho príbehy. Boli zvedaví, čo sa udialo ďalej.

„Mŕtvy ma chytil za nohu,“ povedal Mucika, „a ten stisk jeho rúk...“

Mucika skočil na nohy, ruky dal pred seba. V lakťoch ich mal skrčené a päste silno zavreté, tlačil k sebe.

„Ten bol taký silný,“ riekol Mucika, „myslel som si, že mi rozmliaždi nohu.“

Ako tak stál so skrčenými rukami, zavretými pästami, hlbokým hlasom zakričal: „Bratia moji!“

V tejto chvíli, zimomriavky prebehli všetkým po chrbtoch. Hlavu mala väčšina ľudí stiahnutú medzi ramenami. Ruky skrížené, pritlačené k prsiam. Ledva dýchali. Mucika pokračoval vo svojom rozprávaní.

Tichučkým hlasom povedal: „Čo som mal robiť...?!“

„Cítil som, ako mi klesala noha do hrobu. To bolo strašné. Pred očami mi prebehol celý môj život. Od môjho detstva, až po moje dnešné dni.“

Bolo ticho. Nikto ani slova nevedel povedať. Všetci sa sústredili na rozprávanie. V Mucikovom hlase bolo cítiť náznak irónie. Mal radosť, keď videl, že ľudia sa boja. Podľa toho vedel, že jeho rozprávanie má úspech.

„Cigáni-Rómovia, strašný strach ma dostal do svojho osídlia!“ zakričal Mucika. Prestal rozprávať.

Každý sa na neho len díval, a netrpezlivo čakal, čo povie ďalej.

Keď si pomyslel, že dlho mlčí, oči mu blčali ako oheň, povedal: „Kto má pri sebe pálenku, mohol by mi naliať štamperlík. Musím zo seba dostať ten prekliaty strach.“

Ako to dopovedal, vybral si z vачku tabak. Cigaretu si chcel ušúľať.

„Na, Muci,“ dával mu cigaretu jeho brat Šándor, „nešúľaj si teraz cigaretu. Všetci čakajú, čo bolo ďalej. A ty chceš teraz šúľať cigaretu?!“ s hnevom mu povedal.

Mucika si vzal cigaretu. Tabak a papieriky si dal naspäť do vачku. Aj naliaty štamperlík sa pri ňom hneď objavil. Vo všetkom mu bolo hneď vyhovené, len aby mohol nerušene

„Pralóralen, sako jako avka sáhi, sar o Šándori, mro pral phenda. Uppe amen urdíňam, géjam ando prahomethan – temetó te čóren jék-dúj keresti. Sar te o béng kamjáhi, o keresti sa téle sléhi paholime – fadíme, site len phagerasahi. Oďári ništa naštig sáhi te šunen, čak i balval sar d'ijázinela. Te odí ole béngenca khelelahi ketháne, sane phudibneha sáhi. Táj džanen, mre pralóralen, te i balval sano phudibe del ári, odoj má valaso site óvel. O šil, ande asó dí danderel. Sar džukel hi!“

O Mucika pro kello astarda.

„Pháro hi mange te te vakeren, kana mri gódi pále džal dží uz odá dí, kana ole Šándoriha, mre praleha o keresti kampíňam te phageren. Me pralóralen, odá šil te akánig mre koka danderel. Még te akánig le hajovav.“

„Le, Muci,“ phenel o Kirgo taj ando va hi leske o štampedli ola thárdaha, „pi ári! Feder tuke óla.“

Nikana na bobiskerďa o Muci te dikhen, ko le del te pijen. Te akánig dikja, ko le del te pijen. Liňa le lestar, uppe le trádinda.

„Ááá. Leskera máňa,“ phenel o Muci, „adá láche péja. Odá šil, čepo sar te terdíňahi. Sar phenav tumenge, sako keresto site phagasahi. Ráti, adá dúr šundólahi. Daralahi te mo pral taj te me.“

Adaj pet o Muci bobiskerďa. Ráti vakerďa, kana odá phenda: „Čhoren mange te pijen! Site trádav mandar adí dár.“

Kana adá phenda, lel ári andar i poťisi duhano taj te pedrinen peske kamja.

„Le Muci,“ phenel leske o Šándori, leskero pral, „thár tuke! Akánig ma pedrin! Vaker dureder, dikhes o nípo dího na džanel te len, tu taj akánig kames te pedrinen.“

O Mucika liňa i thuváli pre pralestar. Angle leste úňa te o štampedli, so mangja peske. Polóke peske thárdá i thuváli, liňa o štampedli, uze pro muj le thoda, de na píja.

Phalla: „Paťan le, ole Šándoriha amare danda šunasahi, sar amenge ketháne márdon. Mo pro taj, ko džanel ko sáhi odá múlo, ko odá dí múja, cidelahi ki peste.“

Uppe thoda ole Romenge, maškar o pijibe. Ko daralahi, te daral feder. Čak akánig trádinda uppe pro štampedli. Pal sako štampedli valaso phenelahi. Lácho sáhi, taťarel le, zorálo sáhi, adá írinel. Ništa, jék álav akánig na phenda. Čórjal pet círinelahi. Lošanelahi. O jakha, sa uppe leste sléhi. O nípo užarelahi, so leske phenela dureder.

„Na phendom ništa,“ phalla o Mucika taj vakerel dureder, „ári cidindom mro pro. Šunen, sar me phírdom. Mro jék pro ande hév sáhi. Odá mange astarelahi o múlo taj ki peste le cidelahi. O oká, ando dího hi. Odoleha so ando dího sáhi, odoleha ušťađom. Kana uppe phú resad'íňa mro pro, mri čang bandadom. Odoj sáhi mri cili zór.“

rozprávať ďalej. A to čím skôr. Strach a netrpezlivosť bola veľká. Len nech už čím skôr rozpráva. Štamperlík zobral a pomaly si ho priložil k ústam. Nevypil ho.

„Varte sa ešte chvíľku,“ pomyslel si Mucika a jeho čertovský úsmev sa mu zasa objavil pod nosom.

„Verte mi, bratia. S mojím bratom Šándorom sme počuli v tom hrobovom tichu drkotanie svojich zubov. A moja noha, kto vie, kto mohol ležať v tom hrobe, tá sa len pomaly hlbšie a hlbšie vnárala do hrobu.“

Mucika im všetkým priložil. Kto sa bál, nech sa bojí, ešte viac. Teraz vypil štamperlík. Za každým štamperlíkom vždy niečo povedal. Ten bol dobrý, ten dobre vbehol, ten písal a kto vie, čo všetko povedal. Tentokrát ostal ticho. Ani slovo nepovedal. Len sa potmehúdsy usmieval. Mal radosť. Cigáni-Rómovia sa báli. Bál sa aj on. Ale nie teraz. Strach má už za sebou. Teraz o ňom len rozpráva. Všetky oči boli upreté na neho. Čakali, čo bolo ďalej.

„Nič som neriekol,“ povedal Mucika, „nohu som si vytiahol. Ale počúvajte, ako som pochodil. Ľavá noha sa stále zabárala hlbšie a hlbšie. Pravá bola voľná. Tou som vykročil dopredu. Drobný krôčik som urobil. Keď sa mi noha dotkla zeme, koleno som si zohol. Všetku svoju silu som dal do pravej nohy. Oprel som sa pravou nohou o zem a začal som ťahať.“

Teraz Mucika zakričal: „Vytiahol som si ľavú nohu!“

Povedal to veľmi rýchlo. Tu prestal hovoriť. Ozvalo sa zvýsknutie. Bratia Cigáni-Rómovia, ako keby ich niekto ihlou pichol do zadku. V momente boli na nohách. Oči mali vypleštené, hľadeli s hrôzou na Muciho. Veľmi sa vedeli vžiť do jeho rozprávania. Keď Muci stále nič nehovoril, na jednu nohu si kľakli, druhá ostala zohnutá. Položili si na ňu ruky, nahli sa dopredu. Tak čakali s tlčúcim srdiečkom, čo Mucika povie ďalej.

„Tešil som sa, že som dokázal svoju nohu vytiahnuť mŕtvemu z jeho moci.“

Tu Mucika zasa zakričal: „Ale on, on ma chytil za druhú nohu! Dvakrát mi ňou poriadne mykol. Chytil som sa kríža. Aj ten vbehol do hrobu!“

A zasa rozprával ďalej, tíško. Ľudia ho s obdivom počúvali, hoci tlkot ich srdca bol zrýchlený a celé ich prsia ako keby boli zachvátili plamene horiaceho ohňa.

Triasli sa.

„A čo cítim?“ pokračuje Mucika v rozprávaní, „mŕtvola ma už neťahá za moju nohu. Predstavte si! Za kabát ma ťahá k sebe! Môžem ja robiť, čo chcem. Opieram sa o nohu, čo je v hrobe zaborená. Nohu tlačím dole, plecica hore. Ako keby som mal niečo tvrdého pod nohou. Už sa mi hlbšie nezabára. Na chrbte cítim, ako sa mi napína kabát. Držím sa kríža. Pomôcť si nijako neviem. Tak ma ťahá za kabát, narovnať sa nemôžem. Ťahal som sa za kabát. Ani tak to nešlo.“

Mucika sa postavil. Trošku sa zohol. Otočil sa.

Akánig báro vičhindá o Mucika: „Ári cidindom mro stungo – balno pro,“ adá sidánda te phenen taj áčhíña o Muci.

Butera džéne, ko le šunenahi, uppe pumare pre uppe terđine, lengere jakha uppo Muci hi lenge ári mukle, avka dikhen uppe leste. Avka pumen ánde dživde ando vakeribe sar o Muci vakerelahí, ón avka uppe terđonahi. Bandarenahi pumari jék čang, téle pumen mukenahi uppe čang. Ni na bešenahi, ni na terđonahi. Pumaro šéro sar ki leste ári thovenahi, avka užarenahi, so óla dureder phendlo.

Papale vičhinelahi o Muci: „Lošandom, ári hi cidime mro pro. O dújto, odá sig téle géja andi hév. Astarđom man ando keresto, ári kamjom te ciden mro pro! Te o keresto teleder géja!“

Adaj avka páčále – čendešen vakerđa, sako pre kana site sar ki leste thoda, kana derekostar pet bandarda. Lengero kolin te labđon kamelahí, avka sléhi uppe cidime ole vakeribnaha. Rezdanahi. Lengero jílo lenge zorále márelahi, sar kaske ári kamel te ušćen andar o than.

„Taj so hajovav?! O múlo, má mro lajbiko astarel, avka man cidel téle uze peste. Naštig man vazdav. Astarđom o lajbiko taj dúj vastenca le cidav uppe. Ni avka na avel.“

O Mucika uppe terđíña. Sar te le lajbiko ólahi, bandarda pro dumo. Čepo pet pálal irindíña. Sar ko dúj vastenca pro lajbiko ikrel, avka kerđa pre vastenca. Kamja te sikaven, sar le kerđa. Avka sar lo sáhi, sidánda te phenen: „Čhoren mange valasavo te pijen! Sidánen! O múlo cidel mro lajbiko, me le avka astaráhi, sar le tumenge akánig sikavav. Zorále le cidáhi pále. Džanen, savo šil hi? Na džanav sostar feder rezdav. Ole šilestar? Ole múlestar? Te akánig o šudro páni pal mande čujol téle,“ phenel o Mucika taj trádel uppe o šampedli. Ole jakhenca vígig nášta uppo Roma. Kana dikja o džúja, pumaro jék va uppe pumaro kolin ikren, ole dújtaha ole čhavóre ki peste ňuminen. O čhavóre uppe lengere pre bešen, ande lengeri men pumen astaren. Sa ola daja astaren andi dár. Sako daral. Te o murša. O Mucika pet láche halíña. Láche džanda pro vakeribe ketháne te phanden, sar cidel o múlo leskero lajbiko. Ánde džanda te thoven te odá, sar pal lestar čujol o šudro páni, habár tato linaj hi. Avka kerđa, sar te le šil únáhi. Paťavelahi ole nípoħa sakoħako so kamelahí. Niko pet na phagerelahí up- odá, so phenelahí. Sako avka dživelahi préku so šunelahí, sar le o Mucika phenelahí. Te phendá baro jevend hi, šil len sáhi.

Te odá phendá tapite hi, láche káj pumen téle na čhivenahi, asó tapite len sáhi. Andar o šil ando tapite len džanelahi te ledžen. Odá kerelahí peske ole nípoħa, so ój kamelahí. Taj te le las, adá manuš ni te írinen, ni te genen na džanelahi. Ando vakeribe taj perdal leste na ssáhi niko. O Déllóro džanelahi, kana kampolahí asé manuše uzo butera te thoven. Čepo džéne džanenahi valakana te genen taj te írinen. So ole Romen áčhíña, sa

Pri kolene ako keby držal kabát, hovorí: „Takto som to skúšal ťahať.“

Na chvíľu prestal hovoriť.

„Nalejte mi piť niekto. Rýchlo,“ povedal, „mŕtvola mi len ťahá kabát. Takto som ho držal a ťahal naspäť. Tak, ako vám ukazujem. Ukrutne silno som ťahal kabát. Viete, aká je zima? Nevieam, od čoho sa tak trasiem. Od tej zimy, alebo zo strachu z mŕtveho. Aj teraz mi steká studený pot po chrbte,“ povedal Mucika a vypil štamperlík.

Keď videl, ako si ženy dali ruku na srdce, druhou rukou dieťa privinuli k sebe a niektorým na nohách sedeli alebo sa im o chrbát opierali, mal radosť. Báli sa. Svoje rozprávanie vedel dobre podať. Vedel porozprávať, ako ho ťahá mŕtvola. A hoci je teplé leto, urobil z leta poriadnu zimu. Skoro zmrzol, ale studený pot, ten sa mu len tak lial po chrbte dole. Od strachu. Robil s ľuďmi, čo chcel. Nik nerozmýšľal nad tým, čo povedal. To, čo počul prežíval tak, ako to Mucika povedal. Keď rozprával, aká strašná zima je, chceli aj oni zmrznúť. Keď im rozprával o lete, dobre, že sa nevyzliekali. Také im bolo teplo. Keď si uvedomíme, že Mucika čítať ani písať nevedel, musíme vzdať hold jeho rozprávačskému umeniu. Všetko, čo porozprával svojim súkmeňovcom, to všetko si vymýšľal. A veľmi dobre to robil. Boh ho obdaril rozprávačským umením a on to vedel využiť. Boh vedel, kedy má takého človeka medzi ostatných Cigánov-Rómov dať. Rómovia-Cigáni nevedeli čítať ani písať. Čo im ostalo, to všetko sa zachovalo ústnym podaním, vďaka takým, ako bol Mucika. Boli a rozprávali po celé stáročia. Nič by sa nám nezachovalo. Piesne, tance, rozprávky, zvyky.

„Bože,“ hovorí Mucika, „čo sa to deje? Mŕtvy ma nie a nie pustiť. Silou-mocou ma ťahá k sebe. Musím zavolať na pomoc svojho brata Šándora, prebehlo mi hlavou.“

„Šándor,“ zavolať som v zúfalstve, „poď, pomôž mi. Mŕtvy ma ťahá k sebe. Už sa nemôžem ani pohnúť. Nevládzem. Ani krôčik neviem urobiť.“

„Bože môj,“ prebehlo myslou ľudí, „čo všetko musel chudák Mucika pretrpieť, pre trochu dreva.“

„Nerob to Muci, brat môj,“ riekol mi Šándor, „čo chceš? Chceš, aby aj mňa ťahal mŕtvy k sebe?“

„Tak mi odpovedal môj brat Šándor. Potil som sa strašne. Od strachu. Čo len so mnou bude? Pomyslel som si, bratia moji. Ale náš Šándor sa ukázal ako ozajstný brat. Nedovolil mŕtvole, aby si ma k sebe pritiahla. Prišiel ku mne. V rukách držal kríž. Dal ho smerom ku mne. Nedočiahol som ho. Pozeral som sa na Šándora. Aj on mal strach veľký. Báľ sa aj toho, aby nestúpil veľmi blízko k hrobu. Keby mŕtvola aj jeho chytila za nohu, ťahala ho k sebe, to by bol býval náš koniec. Keby tam aj on stúpil, Panenka Mária svätá, už by nám nikto nevedel pomôcť. Oboch by nás mŕtvy stiahol dnu. Hrob by sa nad nami zavrel. Nikdy by si nikto ani len pomyslieť nevedel, kam sa podeli obaja bratia. Boli bratia Mucika a Šándor. Cez noc

ole vakeribnaha len adá áchíña. But asé, sar o Mucika sáhi, but asé sléhi but beršenca angle amende.

„Mro Déllóro, mri Márjóri,“ phenel o Mucika, „so hi adá? O múlo man na mukel! Čak cidel taj cidel mro lajbiko! Site vičhinav me prale,“ nášťa préku ande mro šéro.

„More, Šándor,“ vičhinav uppe mro pral, „av andá! Ašti tro va! O múlo man uze peste cidel. Níma jék na džanav te ušťaven.“

Sako darade jakhenca dikhelahi uppe Mucika. So má čak adá manuš site préku dživda vaš o jék-dúj kotora kašta!

„Ma ker odá Muci, mro pral,“ phenel mange pále o Šándori, „na hajnesahi, te te man uze peste cidelahi o múlo, andi hév téle?“

Adá mange phenda pále o Šándori, mro pral. Sa páni somahi andi bari dár. So má čak manca óla, mre Romóralen? Na džandom níma te moccaninen!

O Šándori, važdá lacho pral hi mange. Na mukja man ole múleske te cidel man uze peste. Ondá ája uze mande, dosta dúr mandar terďíña, de ángle thođa pre vasta. Keresto thođa sar ki mande. Na restom le! Dikháhi uppe leste, bara dárjate lo sáhi. Daralahi, te na ušťavel te ój ande hév. Te ánde ušťavel te ój, Romóralen, me tumenge phenav, našade sam so dúj džéne! Mro Déllóro, mri gulli Márjóri!“ phenel o Muci, sar kaske o jílo kamel téle te čhindon. Ko džanel, na -e péle leske ári jék-dúj ásva. Még te rojvardáhi ole but nípo, káj ój čórelahi o keresti. Te šunen o Roma, savo pháro leske taj leskere praleske sáhi te čóren o keresti. Náne odá čak avka.

„Te o Šándori na amintinel – na vidázinel, ánde ušťavel andi hév, vígo hi amenge. Odoj áchíňamáhi so dúj džéne, ánde péjamáhi ando murmunto – šíra. Ánde pet kerďáhi perdal amende taj niko amen nikana na alakjáhi. So hi Romalen, náne so te pijen?“ phenel o Mucika.

„I truš man vígzinela ári. Ole múlestar amen ole Šándoriha čhiťtam. Na kamen, káj adaj te merav andi truš? Asó má čak ma keren manca,“ o Mucika asáňa, kana adá phenda.

Asáne te o Roma. Khandino Mucika, te ole Romen asavađa. Te óvel te len lachi vója. Čhitte leske te pijen. Uppe le trádinda, vakerđa dureder: „Sa na reselahi o Šándori uze mande, sa na reselahi. Bukóro uštađa ánglal, restom o keresto. Lače zorále le astardom. Kana o Šándori dikja, astarav le, zorále le cidinda. Uppe muj péjom, nípalen. Mre praleske šaj parikerav, káj na áchíňom ando murmunto – šíra. O Šándori uze mande ája, vazdinda man. Astardom o keresti sar sléhi taj bare nášibneha amen mukjam ári andar o prahomethan – teme-tó. Dži khére sa náštam. Kana khére restam, o Šándori angle mro vudar thođa o keresti.“

„Ledže len tuke ánde Muci“, phenel mange taj ój ánde géja uze peste. Kana ánde legedom o keresti uze mande, téle len čhidindom uppe phú. Téle čhiťtom mro lajbiko. Uppe ter-

obaja zmizli, nevedno kam. Bože môj, milovaný," povedal Mucika. Tak žalostne rozprával, možno, že to prežíval aj on. Ako keby sa mu srdce chcelo odtrhnúť, tak rozprával. Niektorí ľudia sa tak vžili do rozprávania, že im aj slzy povypadávali. Zosmutnieť ľudí sa mu veľmi podarilo. Nech vedia ľudia, čo všetko musel Mucika so svojim bratom Šándorom prežiť, keď kradol tých pár krížov z cintorína.

„Čo je bratia? Niet už čo vypiť? Pokojne ma necháte, aby som sa trápil? Hrdlo mám suché od rozprávania. Dobré, že sa mi tam niečo nezlepí. Také je suché. Nože, nalejte niekto niečo vypiť," a zakašlal, ako keby sa dusil.

„Mŕtvemu sme z lopaty utiekli a pri živých umriem na suché hrdlo," povedal Mucika.

„Dúfam, že to by ste nechceli," a smial sa, keď to povedal.

Rozosmiali sa aj tí, čo sa doteraz triasli od strachu. Nech majú aj dobrú náladu. Naliali mu piť. Vypil to ako najlepší liek na suché hrdlo. Rozprávanie môže pokračovať.

„Šándor urobil malý krôčik dopredu. Natiahol ruky, ako najlepšie mohol. Chytil som sa kríža. Videl aj on, že už sa držím. Z celej sily mykol. Padol som na ústa. Dobré, že som si zuby nevyrazil. Ale hlavné bolo, že ma môj brat vytiahol z hrobu. Prišiel ku mne, pomohol mi vstať zo zeme. Pobrali sme kríže, čo boli pri nás, na zemi. S obrovským strachom sme utekali z cintorína až domov. Keď sme dobehli ku dverám, položili kríže na zem."

„Muci," povedal mi, „vezmi si to dovnútra."

„On išiel k sebe. Zobral som všetko dnu a položil som to ku kachliam. Začal som sa vyzliekať. Aby som si kabát nedal len tak dole na zem, vzal som kríž, kabát som naň zavesil. Čapicu som dal na samý vrch kríža. Zakúril som v kachliach. Celá príhoda z cintorína sa odohrávala v mojej hlave znova. V kachliach dobre horelo. Ako som pri nich čupel, pohľad mi zablúdil ku krížu, s kabátom a čapicou. Aj Šándor medzitým prišiel ku mne. Otvoril dvere a vklzol dovnútra. Rýchlo za sebou zavrel, aby veľa chladu neprišlo dnu. Otočil sa od dverí. Aj jeho pohľad padol na kabát a čapicu. Hneď ako to uvidel, bol na kolenách. Zľakol sa spolu so mnou. Od strachu dobre že som nechtyl rukami horúce kachle."

„Mŕtvola moja," povedal Šándor, „prečo prenasleduješ mňa? Ten kríž som ti nie ja chcel vziať. To bol môj mladší brat, Mucika," hlavou ukázal na mňa.

Ruky mal zopäté, ako keby sa chcel modliť.

„Cigáni-Rómovia moji," riekol Mucika, „veľké šťastie som mal, že tam nebola mŕtvola. Neviem, čo sa stalo s mojím bratom Šándorom. Bol by ma udal. Ak by tam bola mŕtvola, darmo sme z cintorína utiekli. Bola by ma zobrala z domu, od detí," povedal Mucika.

„Našťastie to bol iba môj kabát a čapica. Nestačilo, že ma v cintoríne mŕtvola ťahala k sebe, Šándor by ma bol udal tu, doma."

Mucika si nevedel vysvetliť, čo sa to s ním stalo v cintoríne. Po svojom si to vysvetľoval.

ďardom jék keresto, uppe thodom mro lajbiko taj mri šereskeri. Kana feder onda dikjom, daráňom. So manca tertisalíňa ando prahomethan – temetó, sa ande mri gódi sáhi. Ánde dživďardom, tatipe odoj úňa. Bešáhi mange angli bov – kájha, taťováhi. O Šándori préku ája uze mande. Kamja te džanen, thabol -e má i jag. Práďa o vudar taj sidáňa le pal peste ánde te keren, te na avel ánde but šil. Kana pet ole vudarestar irinďa, leskere jakha uppo lajbiko taj uppe šipka péle, daráňa. Téle pet mukja uppe pre čanga. Pre vasta ketháne thoda, sar ko molinel taj phalla: „Ma ker odá manca múléja, na me andom pal tro murmunto – šira o keresto. Mro téneder pral, o Mucika sáhi odá.“

Na džanav so sáhi leha. Te o múlo odoj úňáhi, mange vígo hi. O Šándori ánde man diňáhi. Odí sáhi i bast, uppo keresto sáhi thodo mro lajbiko taj perdal i šipka. Na ssáhi dosta, o múlo man má cidinďa uze peste ando murmunto – šira, ánde man phendáhi te khére ole múleske.“

O Mucika, phuro Rom, na džandá sar adá sáhi, o múlo le na cidinďa ando murmunto – šira. Ój čoro, kana téle leske sáhi o jék pro, but pet iringerelahi ole okole preha. Téle ušťada pre lajbikoskero ríso. O jék pro, o balogno uppe cidinďa. Pri cili zór ando dújto thoda, avka džandá ári te len pro stungo – balogno pro. Ole áver preha uppe lípinďa – ušťada uppo lajbiko, so tal leskero pro sáhi. Šaj cidelahi o lajbiko, na mukelahi le odá, so ole áver preha le ánde ňuminelahi andi hév. O Roma valakana sa daranahi. Paťanahi sakojako.

Sar čhavóro, butvar šunáhi kana jék phenelahi ole buterenge: „Romalen, so te phenav tumenge. Bare erďevóne súťom. Ko džanel, savi sáhi odí, so cili ráti uppe mande pašlíňa. Mre pašváre na hajovav latar. Taj džanen, bi o molinibe téle na paššovav te soven nikana.“

Andar adá šaj džanes, o Roma ole Déllóre paťanahi. Taj but džéne hi le te adadí, ko le paťan. Taj ko paťal ole Déllóre, bi o molinibe čáče téle na paššol te soven. Asé álava pal o ketháne bešinibja šaj sáhi te šunen. De te áverkana. Pal ole Mucikaskere paramissa o Roma sa erďevóne súde. Sakas erďevo súno sáhi. Sakas uppo droma ledženahi taj ko džanel káj len phiravenahi, ando bare járki phírenahi. Džanahi uzo Roma te o béngipja. Linaje, kana má čálíne, téle pumenge bešenahi uppo hišno anglo kher. Odoj bešingerenahi. Tapite sáhi, o máťha na mukenahi smírom nikaske.

O phuro Izó bátó pet vičhinelahi: „Muci! Phen tra romňake, ola Viktorake, sa adaj hi tumare máťha.“

Adí valaso odánde kerelahi. Kana šunelahi, so o phuro Izó vičhinelahi, ángle pet delahi te ój.

Ári vičhinelahi pal i bloka: „Ma ker odá Izó. I bibast, so ári šepriňela lengero šéro. Phendom lenge, ole bimujálenge, adaj pumen te ikren, uze amende! O manuš naštig lenge

Človek, ktorý verí na bosorky, mŕtvych a duchov si to ináč ani nemohol vysvetliť. Keď sa mu noha zaborila na hrobe, nemohla byť treskúca zima. Pôda musela byť mäkká. On si upravil svoje rozprávanie, ako mu to pasovalo. Keď si vytiahol jednu nohu, druhá sa mu zaborila. Musel si prišliapnuť spodok kabáta. Mohol on aj kabát ťahať. Nohou ho tlačil do zeme.

Cigáni-Rómovia, neviem ako dnes, ale voľakedy vravievali a v mojich detských rokoch to som často počul: „Čo vám mám povedať, celú noc ma čosi gniavilo. Ležalo to na mne a nie a nie to odísť. Skákalo to na mne, až ma celý bok bolí. Budem si to musieť ponatierať mastičkou. A všetci viete, bez modlitby by som si spať neľahol.“

Už z toho môžeš vedieť, že v Boha každý veril. A verí aj dnes. A kto verí v Boha, ten si bez modlitby naozaj neľahne spať. Také reči sa dali počuť po Mucikových rozprávaniach. Všetci zle spali. Vrteli sa, hádzali na posteliach. Čo celý večer počúvali, verili tomu, spať im to nedalo. Mali zlé sny? Celú noc ich vodilo po cestách, necestách? Mali aj lepšie dni. Keď žartovali.

V lete, keď boli po obede, sadli si do chládku, odpočívali. Muchy sú nepríjemné. Nedajú pokoja nikdy.

„Muci,“ bolo počuť výkrik.

To starý strýčko Izó kričal. „Povedz svojej žene, Viktore, že sú tu všetky vaše muchy. Otravujú ma. Nech s nimi niečo urobí.“

Viktora niečo robila v dome.

Keď počula, čo povedal starý Izó, ozvala sa cez okno: „Nehnevaj sa Izó. Povedala som im, hnusným, papuľnatým dievkam, aby sa zdržovali len tu, pri nás! Šľak aby ich trafil! Už im darmo poviem hocičo. Vidíš, už ani jedna ma nepočúva. Len nech mi prídu domov! Metlou ich vybijem! Všetky, do jednej! Prečo len idú niekoho otravovať a práve vtedy, keď si chce niekto odpočinúť. Ilú, Rúží, Šárí, Margita aj ty Štefáni! Okamžite podte domov! A zoberte so sebou, aj to vaše nevychované potomstvo. Celý deň len hryziete a štípete niečiu pokožku. Tisíckrát denne vám hovorím, aby ste to nerobili. Dajte pokoj starému Izovi. Nech si odpočívajú.“

V takéto dni sa celá ulička smiala. Ale keď Viktora nemala peniaze, nikoho ani len vidieť nemohla. A Muci? Ten to všetko trpel. Čo mal robiť, keď si s ňou nevedel poradiť? Mucika bol veľkým výmyselníkom. To sa o ňom vedelo. Keď žena vyvádzala, rozmýšľal, ako by mohol z obchodu priniesť potravu. Vyliezol na povalu a natrel sa sadzami z komína. Bol čierny a špinavý ako kominár. Zišiel dole. Zobral si ženinu nákupnú tašku a išiel do obchodu, na nákup.

„Pán Boh daj dobrý deň,“ pozdravil.

Pekne stál a čakal, až príde na neho rad, aby bol obslúžený.

Keď ho mali obslúžiť, prišiel k nemu predavač so slovami: „Sérvus Muci. Čo ti môžem dať?“

phenel ništa. Nisavi na šunel uppe mande. Čak te aven mange khére, ola šilavaha – šepřuva-ha len sa ketháne mára. Soske čak adana džan ávréthe, kana o manuš peske te bešingeren kamel? Ili, Rúži, Šári, Margit, te tu, Štefáni taj te tumen, o butera, sa aven khére! Smírom mu-ken ole Izóske! Anen tumenca te tumare čhavóren!“

Baro asajibe odoj sáhi, kana asó vakeribe odoj džalahi. Kana ola Viktora hóli sáhi, feder sáhi te pet odoj niko na sikavelahi. Kana la ló na ssáhi, o čoro Mucika pijelahi ári sakoja-ko. Uppe leste pelinelahi, baro muj la sáhi. Adá taj o Muci baro béng lo sáhi. Jekvar kana ló khére na ssáhi, o Mucika phagerelahi pro šéro, sar ój anela ole čhavórenge te han. Ánde pet makja kormoha. Pro muj, i men, te pre vasta. Melále pet urďíña uppe. Liña ola romňakeri táška, géja ande bóta.

„Del o Dél lačo dí,“ parikerďa.

Užarda, kana avel uppe leste o dí, kana ári óla slúžime.

O bótoši uze leste ája taj phenel leske: „No Muci? So tut šaj dav?“

„De man máro, lon, gullo, čiken, járo, balane pašváre, balevas, vorezo – riža, hirhil – boršó, bandurki – krumpli.“

Adá sa ande táška thoda taj phalla: „Raja, maj avela o phuro rašaj, adá sa o cilo pořine-la. Uze leste búřarav. O horno – kímíni leske šužarav.“

Astarda i táška, parikerďa taj géja peske. So sáhi pal adá? Ole Mucika sako pindžare-lahi. O rašaj kana géja anglal i bóta, o gádžo ári nášta pal leste. Téle vakerďa ole rašajeske, sar peske o Mucika legeďa andar i bóta. Taj odá phendá, te óla ole rašaje dí, avla taj pořinela sa-kojako so ój ledžel. O rašaj na džanelahi uppe gódi te aven, so adá kamel te óven. Kana o gá-džo phendá, adá akkor sáhi, kana o Mucika uze leste o kímíni šužarda. Kana šunda o rašaj, kana adá sáhi, ári le leske pořindá. Džandá, ole Mucika na sáhi lóve. Te le óla, ój avela taj onďa leske dela o ló. Ande adí avlina – udvara sáhi sakojako. O Roma te asan kamen. Šaj šu-nesahi, te akárkija o Roma džanahi, sakáj valaso site kerenahi. Vakerenahi te pal odá, kana ando Mária Talo džanahi, hábe pumenge kerenahi ánglal. Pekenahi ole kaňhen, koláči, jaga-li koláča, te óvel soha te han ola kaňha. I jagali koláča sáni hi, na lel but than andi plasta. Adí sáhi péki, bi o máro. Sakojako ánde sáhi thodo andi plasta, uppo dumo sáhi thodo.

O gádže kas sléhi grasta verdaha, te len sáhi than, ledženahi pumenca te ávren. Odo-na le leske téle búřarenahi. Sléhi ko tradinoha – vonatoha džanahi Požomate, óthar uppe pu-mare pre džanahi dži Mariankate. Te adádí onďa phíren. Kana ája leskero dí, i phuri Karola géja pre čhajenca ando Talo. Phírenahi i Kálvária. Sakáj terdonahi, molinenahi. Pal o moli-nibe, čumidenahi ole suntoskero – sentnoskero sobro, uze savo molinde. But nípo sáhi, but sáhi o užaribe. Pal jékávreste terďíne o čhaja, te i phúri. Užarenahi, kana avela uppe lende o dí onďa te resen uzo sunte – sentne sobri. O čhaja ánglal sléhi, i daj pal lende. Kana molinde,

„Gadžo,“ povedal obchodníkovi, „daj mi chlieb, soľ, cukor, masť, múku, dobrý kus bôčika, slaninu, ryžu, fazuľu, zemiaky. Pre deti mi daj niečo sladkého.“

Ako mu to obchodník vážil, čo bolo treba, vždy vtedy povedal, koľko toho má byť. Všetko dával hneď do tašky. Keď sa mu taška naplnila, chlieb držal v ruke, povedal: „Gadžo, starý pán farár odkazuje, že príde a všetko zaplatí. Teraz nemá čas. U neho robím. Toto vezmem domov žene, aby deťom navarila. Musím sa ponáhľať. Idem ešte naspäť, k pánovi farárovi. Musím u neho dokončiť prácu. Ďakujem Gadžo. A Pán Boh s Vami,“ pozdravil Mucika a už ho nebolo.

Čo bolo potom? Muciku každý poznal. Vedeli o ňom, že je to človek, ktorý stvára žarty. Pán farár, keď išiel okolo obchodu, obchodník za ním vybehol von z obchodu.

„Pochválený, pán farár,“ zavolať za ním.

Farár sa otočil, zastavil sa. Uvidel, ako sa za ním ponáhľala obchodník Janko.

„Až na veky, Janko,“ odzdravil sa farár, „čo je, Janko? Za mnou sa ponáhľaš?“ opýtal sa.

„Za vami, za vami, pán farár,“ odpovedal obchodník.

„A čo by si rád, Janko?“ riekol pán farár.

„Viete, no, ako by som vám to mal povedať,“ nevedel, ako mu má povedať, že Mucikov nákup ešte nezaplatil.

„Len hovor, Janko, počúvam ťa,“ povedal mu farár.

„Pán farár, ani neviem, ako by som vám to mal povedať.“

Ďalej nemohol hovoriť, farár ho prerušil.

„Janko,“ riekol mu farár, „len to povedz, ničoho sa neboj. Vieš, že všetko zostane medzi mnou a tebou.“

„Pán farár,“ ostýchavo a s hanbou na dušičke hovorí obchodník, „nehnevajte sa, musím vám to povedať.“

„Ale, Janko,“ povedal mu pán farár a ruku mu položil na plece, „predsa, preto som tu. Alebo by si radšej prišiel ku mne na spoved?“

„Nie, nie,“ riekol obchodník, „viete, už sú tomu tri týždne, keď tu bol u nás v obchode Mucika a urobil si nákup. Vtedy povedal, že vy to zaplatíte.“

Pán farár zvrátil obočie, ako keby rozmýšľal.

„Pred tromi týždňami?“ opýtal sa pán farár, „vieš, Janko, že si nespomínam?“

„Keď vám ten komín čistil, pán farár,“ povedal obchodník.

Pán farár sa na neho ešte chvíľku díval, až potom sa usmial a povedal: „Teraz už viem. Mucika bol bez peňazí. U mňa sa ešte neukázal. Koľko som vám dlžný, Janko?“ opýtal sa farár.

Zaplatil celú sumu a odišiel. Bol to jediný farár, ktorý vedel cigánsky-rómsky rozprávať tak, ako sa rozprávame my.

o čhaja géle uppo drom, odoj užarenahi pumara daja. Ón ole Júdási, ko bikinda ole Déllóre, ári mukle, géle uzar lestar. I daj sakáj dugóne molinelahi. Kana vígo úňa ole molinibnaske, i phuri Karola sa vígig čumidkerda o sobri so odoj sléhi. O čhaja akkor dikle uppe pumari daj, kana sako sobro čumidinda. Sar uzo čhaja ája, i Aranka latar phučťa, soske čumidinda te ole Júdási. I phuri Karola vígig dikja ole čhajen, na phendä ništa. Pále géja uzo sunte – sentne sobri, terďíňa anglo Júdási. Pre čačikane – jobne vasteha, leskeri men astarda, ole stunge – balne vasteha láche le uppo muj čalada. Bast le sáhi, káj na phad'íňa téle leskero šéro, así bári le čalada.

Phalla leske: „Tu kernéja – rohatnéja, tu bikinda ole Déllóre taj adaj tut mukes te čumidkeraven?“

Papale le láche uppe mostarázinda. Ári liňa pri hóli andar lestar, pale géle dureder te molinen. Adaj šaj dikhes, sar kamen o Roma o čačipe. Šaj dikhes te odá, sar rušen te valako na lačhipe kerel, avka sar o Júdási kerda. Adá uštindä o mostara káj bikinda ole Déllóre, te pal o ezeri eňňašel taj pándžvardeš berša.

Od dávna chodia Cigáni – Rómovia do Marianky, aby zložili hold Panne Márii dvanásteho septembra a prešli cestou, ktorú prešiel náš Pán. V Marianke je to prispôbené, ako keď Pán išiel po svojej ťažkej ceste. Sú tam urobené zastávky, kde sa veriaci zastavujú a modlia. Keď prišiel čas na návštevu Marianky, stará Karola sa rozhodla, že pôjde aj so svojimi dcérami. Pripravili sa deň – dva predtým. Napiekli si jagali koláču (cigánsky chlieb), pripravili si kurčatá, mäso si upiekli. Aby mali všetko, čo budú potrebovať. Gadžovia, ktorí mali kone a voz, ich zobrali so sebou na voze. Nemuseli ísť vlakom. Potom pešo, až do Marianky. Samozrejme, ten odvoz a dovoz bol dlh, ktorý si neskôr u gadža odrobili. Ľudia stáli v rade za sebou. Veľmi dlho sa stálo. Dievčatá stáli pred mamou, ona bola za ich chrbtom. Prišli k Judášovi. Dievčatá si kľakli, pomodlili sa, aby Pán odpustil každému jeho vinu, aj im. Judáša vynechali. Vstali a išli sa postaviť na bok. Čakali, až sa mama pomodlí, pôjdu ďalej, kam treba ísť. Mama sa pomodlila. Pobožkala všetky sochy, čo tam boli. Dcéra Aranka sa vtedy pozrela na mamu, keď pobožkala Judáša. Stará Karola prišla medzi dievčatá.

Dcéra Aranka sa opýtala mamy: „Mama, prosím ťa, povedz mi, prečo si pobožkala Judáša? Všetci ten zradil Pána za tridsať strieborných.“

Z očí starej Karolíny šľahali hromy a blesky, keď počula, koho to pobožkala. Dívala sa nechápavo na svoju najmladšiu dcéru. Veľmi sa na seba nahnevala. Od jedu by sa jej mohlo nič aj stať. Je to už staršia pani. Tak, ako sa ona vedela rozčúliť nad tým, keď počula, ako božkala na obe líca toho hnusného prekliateho Judáša, veľmi dávno sa tak nerozčúľila. Ona, taká oddaná duša Pánovi, ona božká toho ničomníka, čo predal za tridsať strieborných Pána, ktorý umrel za nás, za nás za všetkých? To takto nemôže ostať. Pán by jej to nikdy nevedel odpustiť. Musí to dať do poriadku. Otočila sa a s hnevom rozzúrenej šelmy sa vracia k soche Judáša. Ani vpravo, ani vľavo sa od jedu nemôže pozrieť.

„Ja mu dám. Tomu hnusnému, smradľavému Judášovi. Nechal sa pobožkať.“

Prišla k nemu. Chytila ho pod krkom. Nepovedala zatiaľ ani slova. Ľavou rukou mu dala dve také ohromné facky, div, že soche hlava neodletela.

Až teraz si otvorila ústa: „Kto si ty, čo si ty? Ty Kristov zradca! Nechal si, aby som ťa ja, oddaná duša pánovi, aby som ťa pobožkala?“

A ako ho držala pravou rukou pod krkom, ľavou mu zasa dala dve facky. Až sa mu možno, tá jeho zradcovská hlava, pri krku nalomila. Priateľ môj. Tu sa môžeš dočítať, ako majú radi Cigáni-Rómovia zradcov. Nezapúdajú. Tak, ako nezabudla Karola.

Judáš svoje dostal aj po tisíc deväťsto päťdesiatich rokoch.